

Volhouden en doorbijten

Interview met Jaap Boorsma

Weerstand overwinnen, het staat Jaap Boorsma (63) op het lijf geschreven: als kind voor de klas psalmen opzeggen terwijl je flink stottert; 'verder leren' terwijl dat in het gezin niet gebruikelijk is; driemaal opnieuw een metalen, vuistgrote dobbelsteen vijlen tot op de tiende millimeter nauwkeurig; en ten slotte, met aardig wat tegenwind, een ambachtelijke (vrijeschool) bovenbouw oprichten...

Het zijn prestaties die Jaap Boorsma, gepensioneerd bedrijfsadviseur voor project ontwikkeling, bescheiden beoordeelt. 'Te weinig eer voor jullie en te veel eer voor mij', is zijn reactie als Motief hem benadert voor een gesprek.

Vijf maanden geleden werd hij lid van de Antroposofische Vereniging.

Judith van der Bend

Zangpedagoog en redacteur kwartaalblad van De Christengemeenschap

Op het station in Eindhoven staat hij er ineens, schijnbaar uit het niets. Een gebruikt, enigszins gegroefd gezicht. Een rood jack. Energiek loopt hij vooruit naar zijn auto; die is ook rood, evenals het merendeel van het meubilair in de zithoek, zoals later blijkt. Aangekomen bij zijn huis aan de rand van Nuenen stapt hij niet via de voordeur naar binnen, maar hij gaat resoluut 'achterom' naar de 600 m² grote tuin: een groot grasveld, bloemperken, een derde is in gebruik als moestuin. Jaap wijst de plaatsen van de verschillende gewassen aan. De eerste vroege voorjaarsgewassen worden onder glas geteeld.

'Jarenlang was bijna alles hier een biologisch- dynamische moestuin. Dat was hard werken; soms twee maal per week 's morgens om vier uur opstaan om preparaten te roeren. Zo op het eerste gezicht lijkt het allemaal toverij, maar om een voorbeeld te geven: het loof van wortels voelt heel anders aan als je het met het kiezelpreparaat hebt behandeld. En datzelfde kiezelpreparaat maakte brandgaatjes in het tuinbonenblad als je het per abuis niet op een "blad-dag" maar op een "vruchtdag" vernevelde. Lange tijd heb ik de tuin samen met mijn vrouw Trudi gedaan. We hadden enige jaren de Biodyn-licentie van de bd -vereniging en we verkochten onze groeten aan 'de Appelboom', een natuurvoedingswinkel in Eindhoven. Zo'n licentie krijg je niet zomaar: er wordt kritisch naar je tuin en compost gekeken, er worden monsters genomen en ze vragen je het hemd van het lijf. Na enkele overgangsjaren kun je in aanmerking komen voor de Demeter-licentie, het echte bd-merk, maar dat heb ik niet gedaan. Sinds 1985 verbouw ik alleen nog biologisch en niet meer dynamisch; het werd bij alles wat ik deed te veel werk. De tuin is nu grotendeels 'vergrast' en ook gezelliger geworden. We kunnen er overigens nog steeds goed van eten; we moeten zelfs nog veel weg geven. De composthoop heb ik tot vijf jaar geleden bd gehouden. Toch zie je de grond nu langzaam achteruit gaan; de gewassen lijken wat minder vitaal.'

Binnen serveert Jaap thee en stroopwafels. Hij zet het haardscherm opzij en in de open haard wordt een brandend houtvuur zichtbaar. Om zittend op de rode bank makkelijk te kunnen schrijven, haalt hij een bord tevoorschijn waaraan een zak met piepschuimkorrels is bevestigd, zodat ik mijn bloknot in elke gewenste vorm op schoot kan houden.

'Ik was al vele jaren in tuinbouw geïnteresseerd, en had lang een volkstuin. We hebben flink gezocht naar een huis met een tuin. Vroeger onderhield ik met mijn vader al een volkstuin.'

Vroeger?

'Ja, in Wierum, dat is een voormalig vissersdorpje aan het Wad boven Dokkum, in Friesland. Daar ben ik ook geboren in 1940, zes dagen voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Mijn vader was onderwijzer, samen met het schoolhoofd – inderdaad, dat was een "tweemans-school", dus dat waren heel wat jaren bij pa in de klas. Het was een gereformeerde "School met den Bijbel" Mijn vader en het schoolhoofd waren in een bittere strijd gewikkeld over de vraag op welke leeftijd een baby gedoopt zou moeten worden. Dit liep uit op een gedwongen verhuizing van ons gezin naar Nes, twee kilometer verderop, waar mijn vader op de "School met den Bijbel" aan het werk ging.

We waren thuis met z'n zessen. Ik ben de tweede. Mijn oudste zus bleek zwakbegaafd te zijn. Vooral mijn moeder had veel zorgen om haar. Het viel haar moeilijk om opgewekt te zijn. De situatie rond mijn zus gaf veel spanningen in het gezin, en moeder leed vaak aan hoofdpijn. Mijn vader was twintig jaar ouder dan zij. Naast zijn werk las hij veel. Hij was een echte boekenwurm. Voor het gezin bleef niet zoveel tijd over. Wel ging hij op zaterdag vaak met mijn broertje en mij vissen. Dat was prachtig, dan had je hem min of meer voor je alleen.'

'Ik ben al vroeg begonnen met de dingen zelf op te lossen. Dan sloot ik me af en ging op m'n eentje met mijn polsstok het veld in. Ook las ik erg veel.

Er waren voor mij echter nog meer weerstanden te overwinnen. U heeft natuurlijk al gemerkt dat ik stotter. Dat doe ik al vanaf mijn vierde jaar – zegt men. Nee, ik ben er weinig mee geplaagd op school, maar stel je de spanning voor bijvoorbeeld bij de wekelijkse "versbeurt" in de klas: we moesten iedere maandag een uit het hoofd geleerde psalm opzeggen, voor mij een ramp!

Rond mijn achtste jaar kreeg ik een tijdje spraakles van een juffrouw in Leeuwarden bij wie ik me niet op mijn gemak voelde, het hielp dan ook niet. Veel later, toen ik in Eindhoven op kamers woonde, ben ik nog een jaar lang naar een logopediste gegaan, maar ook dat liep op niets uit. Pas sinds een jaar of vier blij ik met de "Amsterdamse methode" vloeiend te kunnen spreken, maar dat komt ook dankzij de enorme concentratie die ik tijdens mijn werk niet kon opbrengen.

Toekomst in de techniek

'Na de lagere school ging ik in Dokkum naar de hbs. Dat was een mooie tijd. Er waren daar meer kinderen en er heerste een ruimere sfeer. Ik kwam toch uit een gereformeerd milieu en dat betekende dat je eigenlijk niet zoveel mocht: niet fietsen op zondag, alleen wandelen, mijn zusjes mochten bijvoorbeeld niet borduren. En twee keer naar de kerk, iedere zondag. Nu vond ik dat als klein kind min of meer gewoon, maar in mijn puberteit begon ik dit alles als drukkend te ervaren.

Na het halen van mijn hbs-b diploma was het duidelijk dat mijn toekomst in de techniek lag. Of het nu een verhaal of een herinnering is, weet ik niet zeker, maar ik schijn op mijn 4e jaar de hele stofzuiger te hebben gesloopt met de stekker nog in het stopcontact - en ik heb het overleefd! Dus, Jaap moest de techniek in. "Verder leren" lag bij ons overigens niet voor de hand, het feit dat ik naar de hbs mocht, was al heel wat.

Zo kwam ik bij Philips in Eindhoven terecht waar ik twee jaar lang een fulltime opleiding kreeg tot fijn-mechanisch constructeur. Daar, halve dagen achter de werkbank, heb ik alle metaalbewerkingen, vijlen, zagen, boren, draaien, frezen, slijpen, aan allerlei metalen beoefend. Iedereen die ooit een vuistgrote dobbelsteen tot op een tiende millimeter nauwkeurig drie maal opnieuw heeft moeten vijlen kent deze wilstraining. Ik kreeg meteen salaris en kon een kamer huren. Ik had goed contact met mijn klasgenoten. Na de opleiding kwam ik op een tekenkamer waar productiemachines werden ontworpen.'

'Het was in die tijd dat ik het geloof met een grote zwiep overboord zette. Met een kruisdood de schuld voor ieder mens, nu en later, afbetalen, dat kon voor mij niet. En net voor je dood door een knieval voor "de Here Jezus" voor eeuwig te mogen zingen voor Gods Troon al evenmin. Ik had destijds natuurlijk wel belijdenis gedaan, maar dat was een

"ritus", dat deed iedereen. Nu moet ik zeggen dat het orgel me nog enige tijd bij de kerk hield. We hadden thuis een harmonium en ik had vanaf mijn achtste jaar orgellessen. Tot in Eindhoven ben ik daarmee doorgedaan en mocht ik op een paar kerkorgels oefenen. Ook heb ik enkele kerkdiensten begeleid. Toen ik vierentwintig was ben ik opgehouden met orgel spelen; ik had het te druk met studeren en ik heb het nooit meer opgepakt. Wel ben ik altijd van orgelmuziek blijven houden en Bach is mijn grote liefde.'

Dat blijkt wanneer hij enige tijd later voorstelt: 'Zullen we doorpraten of zullen we vijf minuten naar orgelmuziek van Bach luisteren?' Hij zoekt even tussen zijn cd's. Het schrijfblok gaat aan de kant en even later ruisen de machtige klanken van Bach's Toccata in F groot door de kamer. 'Om deze muziek te kunnen schrijven moet je goed in je vel zitten! Van dit stuk word ik altijd helemaal vrolijk', zegt hij stralend wanneer het orgel zwijgt.

Terug naar zijn vierentwintigste jaar. Jaap Boorsma is dan getrouwd. Na verloop van tijd worden er twee kinderen geboren. Hij studeert inmiddels schriftelijk verder bij een Brits instituut wat hem na zes jaar een "Mechanical Engineers"-titel zal opleveren. Hij moet zijn examens in Engeland doen, waardoor hij terloops het Engels goed onder de knie krijgt. Hij beschrijft deze studie als 'heel vormend: geschiedenis van de vakbonden; Engels recht; eindeloos rekenwerk met rekenliniaal en logaritmetabel. Precisiewerk. Volhouden en doorbijten. Ja', voegt hij er aan toe, 'dat is een thema in mijn leven. Dat komt ook door mijn spraakgebrek. Het is vaak zo gegaan dat ik mijzelf als een Foxterriër ergens helemaal op gegooid heb – zo heb ik me in drie jaar tijd de namen van vijfhonderdvijftig wilde planten eigen gemaakt – en als dat dan "zat", dan kon ik het weer loslaten. Dat geeft niet, er komt dan later wel wat uit, denk ik dan; de verworvenheid blijft.'

In de tweede helft van de vorige eeuw is er veel veranderd in de wereld van de techniek. Wat was uw plaats daarin?

'De tekentafel was het niet meer voor mij na een vijftal jaren. Het werk was wel leuk, maar een uitblinker zou ik daar nooit worden. Ik ben daarna vijftien jaar lang betrokken geweest bij het onderzoeken en testen van nieuwe productiemethoden en de daarvoor benodigde mechanisatietechnieken. In deze periode heb ik de indrukwekkende sprongen in machinebesturing meegemaakt: van ratelende hefboompjes, wieltjes en palletjes via persluchtcilindertjes en luchtslangetjes naar de voorlopers van de computerbesturing.'

Door een grondige omscholing rond zijn veertigste jaar komt hij bij de bedrijfseconomische dienst van Philips terecht. 'Daar ontmoette ik iemand die belangrijk in mijn biografie is geweest: Rinus van Breukelen. Dat was een mens met ideeën en enorme daadkracht, een aanpakker. Daar wilde ik mee in zee! Maar er was geen vacature op die plek. "Maak er dan maar één," heb ik brutaalweg gezegd. Want ik wist: hier moet ik zijn. Het bleek dat men terugschrok voor dat stotteren, wat ik toen in vrij hevige mate deed. En hier zou ik niet met machines omgaan, maar met mensen, van hoog tot laag. Mijn vastberadenheid won echter. Rinus heeft me zeer gestimuleerd mijn talenten te gebruiken en te ontwikkelen. Dat gold met name voor moed. Van hem heb ik geen zwemmen geleerd, maar geleerd dat ik kán zwemmen en dus met de ogen dicht in het diepe kan springen.

Ik ging meedoen aan een onderzoek in alle Europese radiofabrieken van Philips, om te kijken hoe zo'n bedrijf eruit zou zien als de grote achterstand wat betreft de automatisering van de montage zou zijn weggewerkt, en welke invloed dat op de werkgelegenheid zou hebben. Men dacht toen nog dat fabricagemedewerkers binnen tien jaar wel door robots vervangen konden worden. Ik heb toen vijfduizend werkplekken in kaart gebracht. Daaruit bleek dat "handenarbeid" niet te "robotiseren" was: er bleven mensenhanden nodig, tenzij al onze radio's opnieuw ontwikkeld zouden worden voor dit doel. De mensen die het ontwikkelwerk zouden doen zouden daarvoor "omgeturnd" moeten worden. Dit bleek niet alleen voor radio's te gelden. Ik werd de "omturngoeroe"

van Philips en stond al snel overal "voor de klas". Ook buiten het bedrijf, als gastspreker op internationale congressen.'

Hoe was dat voor u om in het openbaar te spreken?

'In het begin zweette ik peentjes, al had ik veel van mijn tekst op sheets voor een overheadprojector. Een vriend bedacht teksten voor mij, bijvoorbeeld het volgende. Zodra ik in een van mijn eerste zinnen begon te stotteren, hield ik op en zei: "Dames en heren, u hoort wel dat ik geen begaafd spreker ben. Maar ik heb voor iedereen wat! Voor wie het leven altijd al te snel gaat, herhaal ik menig woord en voor de snellen onder u sla ik hier en daar wat over." Meestal lag de zaal dan in een deuk en kreeg ik applaus. De spanning was weg. Je moet natuurlijk inhoudelijk wel beregoed zijn en een sterk verhaal hebben. Maar al met al betekenden die lezingen een doorbraak in mijn spreekvaardigheid.'

U heeft zich sterk ingezet voor het opzetten van de Ambachtelijk Technische Bovenbouw op de vrijeschool in Eindhoven. Hoe is uw verbinding met het vrijeschool onderwijs ontstaan?

'Mijn dochter was vijf jaar en had het moeilijk op de reguliere kleuterschool. We woonden toen nog in Valkenswaard. Vrienden van ons, zelf geen antroposofen overigens, hadden hun kinderen op de vrijeschool in Eindhoven en raadden ons deze school aan. Ik vergeet het nooit. Een leraar observeerde onze dochter een half uur en vertelde ons daarna wie zij eigenlijk was. Zo diep had nog nooit iemand in ons kind gekeken.' Hij zwijgt even. 'Ik ben nog ontroerd, nu ik dit vertel.'

Het gezin verhuist naar Nuenen om dichterbij school te wonen. 'Waar ik niet op gerekend had, was dat het geloof weer om de hoek kwam kijken. We waren destijds wel in de hervormde kerk getrouwd – om de familie. De kinderen waren ook gedoopt en ze zaten ook op een christelijke school. Meer niet. Toen kwamen ze op de vrijeschool en ik dacht dat men daar met geloof niets van doen had. Totdat het Oude Testament werd behandeld in de derde klas... "wat nou?" dacht ik. Dat was in 1978. Toen ben ik gaan lezen.'

Hij haalt een klein boekje uit de kast, Een weg naar zelfkennis van Rudolf Steiner. 'Hier, acht meditatieën waarin op begrijpelijke wijze wordt uitgelegd dat je veel meer kunt waarnemen dan je met de normale zintuigen kunt behappen... dit was voor mij het begin van een ontdekkingsreis. Het was allemaal nieuw, maar het voelde als een weldaad. Ik ben blijven lezen, een tijd lang ieder vrij moment, waar ik ook was, thuis of op een hotelkamer: over de evolutie van aarde, mens en kosmos, de bod-landbouw, ik las het allemaal ademloos, als een spannend jongensboek. Vooral Steiners voordrachten over de evangeliën, de Apocalyps en de karmavoordrachten waren voor mij rijk. Er kwam een nieuw wereldbeeld tevoorschijn. Het was niet alleen bevrediging van nieuwsgierigheid en een balsem op mijn wonden, maar het vervulde mij ook met eerbied voor wat er is en hoe het is geworden. Dat ik karma en reïncarnatie als waarheid kan beleven is voor mij ingrijpend geweest. Zo heb ik gemerkt dat je ook zonder helderziendheid stukjes zinvol inzicht kunt krijgen in je eigen karma. Ik heb bijvoorbeeld meer van mijn overtuigingskracht herkend en ook begrepen dat leugenachtigheid in een vorige incarnatie tijdens de afdaling door de "mars sfeer" (een van de sferen waar de ziel doorheen trekt als zij opnieuw op weg is naar de aarde, red.) je strottenhoofd karmisch (mis)vormt en wat dat in deze incarnatie aan opgaven met zich meebrengt. In die zin komt de boven beschreven "doorbraak in spreekvaardigheid" in een heel apart, maar ook gewoon nuttig licht te staan! Doorgaande, overigens zeer aardse, belevenissen te kunnen zien met een karmische vraagstelling heeft uiteindelijk invloed op hoe je met mensen omgaat en waar je op probeert te letten.'

Was de antroposofie voor u een gespreksonderwerp op uw werk?

'Nee. Nooit. Maar het was wel frappant dat mij vaak is gevraagd om naar sollicitanten te kijken, "want jij komt meestal met andere gezichtspunten dan de anderen", zei men dan. Ik was eigenlijk altijd benieuwd naar het antwoord op de vraag: wat komt iemand hier

doen? Dat levert een heel ander soort gesprekken op.

De laatste jaren, tot mijn pensionering op mijn zestigste, heb ik voornamelijk advieswerk gedaan, met name voor productontwikkelingsafdelingen waar het niet goed liep.' Hij staat op om het haardvuur op te stoken. 'Bijna altijd was het dan zo dat het tussen de mensen niet goed zat. Verschillen tussen de oudere en de jongere generatie bijvoorbeeld. Ik kon daar niet alleen mijn oude vakkennis inzetten, maar ook de gewonnen inzichten over het kijken naar mensen. Het gaat er in dit werk om dat je vertrouwen krijgt van de mensen waar je "op af bent gestuurd", want zo gaat dat vaak, als je oplossingsrichtingen aandraagt waar iets mee kan worden gedaan. Het feit dat ik na zo'n klus zelf weer uit beeld verdween, is hierbij niet van belang. Het belangrijke is dat je een stukje mee hebt gelopen.'

U sprak daarnet over antroposofie als 'balsem op mijn wonden'.

'Met wonden bedoel ik de onopgeloste jeugdfragen die nog dwars lagen. Ik las de evangeliën van Steiner en de Openbaring van Johannes. De "belaste" bijbelse beelden kon ik met behulp hiervan een nieuwe plek geven. Zo heb ik diep ontzag voor Christus gekregen en ik ben zeer onder de indruk van het offer dat Hij heeft gebracht voor de ontwikkeling van mens en aarde. Voor mij past het om daar in stilte en met eerbied naar te blijven kijken. Dit is totaal iets anders dan de Here Jezus van mijn jeugdjaren.'

U bent pas enkele maanden lid van de Antroposofische Vereniging...

'Er was nooit aanleiding geweest om lid te worden. Ik moet eerlijk zeggen: wat ik erover hoorde, daar werd ik niet enthousiast van: veel strijd, weinig resultaat. Ik heb me daar nooit in verdiept. Antroposofie moet je vooral doen, vind ik, al heb ik dan wel enkele meters antroposofische boeken in mijn kast.

Toen Trudi en ik ons onlangs opgaven voor een conferentie over de Grondsteenspreuk bleek die alleen voor leden te zijn. Ik kwam hierover in gesprek met Rob Otte, een van de organisatoren. We kenden elkaar nog van een cursus bij het NPI – instituut voor Organisatieontwikkeling, zo'n twintig jaar terug. Toen ik mijn verhaal had gedaan, zei hij: "Maar dan moet je vooral lid worden. Ik zelf wil juist lid zijn van een club waar van alles misgaat". Toen heb ik de knoop doorgehakt. Ik heb na mijn pensioen, nu een paar jaar geleden, ruimte gemaakt voor wat "langskomt". Het is wel goed dat ik ben ingestapt, denk ik, dat je je bekennt tot mensen die ergens warm voor lopen. Ik heb een open houding naar de toekomst.'

Nog even terug naar de ATB, de Ambachtelijk Technische Bovenbouw. Wat was uw aandeel daarin?

'Al jarenlang werd er door ouders, waaronder ik, zo nu en dan gesproken over een ambachtelijke richting in de bovenbouw, en er waren probeersels in therapeutische zin in de houtwerkplaats van Jan Block. Begin 1985 kwam er vanuit de vrijeschool een groepje ouders bij elkaar die dit wilden. De Hiberniaschule te Wanne-Eickel in Duitsland was het grote inspirerende voorbeeld. Ik werd gevraagd mee te doen. De bedoeling was om een soort antroposofische ambachtsschool op te zetten, en zo mogelijk als een derde bovenbouwstroom binnen de Vrije School Brabant. Daar kregen we nee op. Toen werd ik pas wakker: als het niet met de vrijeschool kan, dan doen we het zonder! We waren met vijf, zes mensen en we zijn aan de slag gegaan. Na verloop van tijd hadden we via schenkingen van particulieren, stichtingen, overheden en bedrijven voldoende startkapitaal, veel materialen en praktische hulp bij elkaar. Er was een leerplan, er waren leraren en we hadden een optie op een gebouw. En zo kon het bestuur van de Vrije School Brabant dan op Sinterklaasdag 1986 in het Eindhovens Dagblad lezen dat de Vrije School voor Beroepenonderwijs in september 1987 van start zou gaan. Een week later zou er een voorlichtingsavond plaatsvinden in ... het gebouw van de vrijeschool. Het gesprek dat we daarna met de school hadden was "op eieren lopen". Rudolf Mees, lid van het comité van aanbeveling, heeft onder meer bemiddelend opgetreden.'

Jaap gaat rechtop zitten. 'We zijn toen via een moeizaam proces, vanuit de Bond van Vrije Scholen, gezamenlijk met een totaal nieuw plan gekomen. Dit gebeurde onder begeleiding van Claudius Drewes, organisatieadviseur van de Vrije School Brabant. Het ambachtsschool-idee ging van tafel. Het ideaal werd een bovenbouw met veel ambachtelijke vakken in de lagere klassen, en drie specialisaties (waarvan een leerling er een zou moeten kiezen) in klassen 11 en 12 : een intellectuele (die er al was), een technische (de ATB), en een kunstzinnige! De gehele bestaande bovenbouw zou dus op de schop moeten, de zogenoemde ombouwvariant. Dat hebben we niet voor elkaar gekregen. We hebben genoeg moeten nemen met een "aanbouwvariant", een losse aparte bovenbouwstroom met een sterk afwijkend lesrooster, die volgens de wet op de rand van het toegestane zat. Een jaar later dan we gepland hadden zijn we met een enorm enthousiasme van start gegaan. We legden de drempel laag en dat zorgde mede voor het imago van "een school voor zwakke leerlingen". Maar het was onze overtuiging dat zo'n school de redding kon zijn voor de 50% leerlingen die in het reguliere onderwijs verongelukkig en zonder papieren op straat komen te staan. En waarom ? Omdat wij, volwassenen, vele kinderen in het onderwijs stenen voor brood geven! Zelfs op vrijescholen!

Daarom wilden we onze school tot voorbeeldschool voor heel Nederland maken, inclusief het idee van de drie specialisaties. We hebben dan ook flink aan de weg getimmerd, bijvoorbeeld met studieconferenties. Inmiddels, vijftien jaar later, is er een aangepast – vermagerd, naar mijn idee – ATB programma voor de hele middenbouw in Eindhoven gerealiseerd, maar zonder de specialisatiemogelijkheden. Onlangs is er een fusie tot stand gekomen met de vrijescholen in Zeist en Nijmegen. Het ideaal van toen is momenteel niet zonder meer realiseerbaar.'

U spreekt hier heel gedreven over. Wat was uw motivatie voor deze onderneming?

'Ik heb nog nooit zo'n motivatie gehad als voor dit karwei. Niet in de zin van: wat fijn dat ik dit heb mogen doen, want ik heb ontzettend op mijn tenen moeten lopen. Het is een zware belasting geweest. Maar het moest. Het kwam onontkoombaar op mijn pad en zonder een weg terug. Ik had er geen enkel eigenbelang bij, ik zag alleen maar die jonge mensen! Het feit dat het zwaar was gaf mij nooit de gedachte: doe het maar niet. En ik liet alles wijken voor dit project. Toen ik na zeven jaar er mee op kon houden, werd dat dan ook hoog tijd.

Het is overigens wel merkwaardig dat Motief me juist nu voor een gesprek benadert. Eerst wilde ik er niet aan. Zoals ik al eerder zei: teveel eer voor mij, te weinig inhoud voor jullie. Ik hoor toch niet thuis tussen al die klinkende namen?' Hij somt er een paar op en na wat tegenspraak berust hij met de kanttekening dat we van publicatie nog altijd af kunnen zien.

'Maar nu is het zo dat ik sinds kort met een paar mensen bezig ben met een "revitalisatie-onderzoek" van de ATB-idealén. De gedachte hierachter is, dat als er niets gebeurt, de ATB over enkele jaren totaal vergeten zal zijn. De centrale vraag is: "wat kunnen de pedagogische idealén die ten grondslag lagen aan de ATB vandaag nog betekenen, en wie zouden zich daarmee kunnen verbinden?" Door dit streven bekendheid te geven proberen we nieuwe dragers voor onderwijsvernieuwing binnen de vrijescholen te vinden. In Nederland, of elders. De idealén, de vormgeving en de resultaten zijn goed gedocumenteerd. Er is zelfs een recent onderzoek onder oud-leerlingen van de ATB. De ervaring is nog beschikbaar evenals een, zij het betrekkelijk bescheiden, ontwikkelingsfonds . En de maatschappelijke vraag is nog levensgroot.

Toen ik onlangs met mijn vraag bij Rudolf Mees binnenstapte, zei hij: "Dit idee moet je bij een aantal mensen droppen en kijk dan maar wat er gebeurt." En toen dacht ik: inderdaad, je moet dit niet alléén doen, deze gedachten moeten gaan rondzoemen...'

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 63, mei 2003

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl